

Lietuvių terminologija atkurtosios nepriklausomybės pradžioje

ALVYDAS UMBRASAS

Lietuvių kalbos institutas

ANOTACIJA

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 30-osioms metinėms skirtame straipsnyje terminologiniu aspektu nagrinėjama po sovietmečio prasidėjusio reikšmingo Lietuvos istorijos tarpsnio – nepriklausomybės – pradžia, to meto problemos. Daugiausia dėmesio skiriama Lietuvių kalbos instituto Terminologijos skyriaus veiklai. Nepriklausomybės pradžioje jame dirbti svarbiausi terminologijos mokslo ir praktikos darbai – pradėtas leisti terminologijai skirtas mokslo žurnalas, terminologiškai vertinti terminų žodynai ir standartai, plėtota terminų duomenų bazės idėja.

ESMINIAI ŽODŽIAI: terminologija, terminologijos darbas, Terminologijos skyrius, terminologijos istorija, Lietuva, nepriklausomybės atkūrimas

ABSTRACT

The article dedicated to the 30th anniversary of the restoration of the independent state of Lithuania addresses the beginning of the significant period in the history of Lithuania, i.e., the period of independence, which started after the Soviet era, and the problems of that time from the perspective of terminology. Most attention is paid to the activities of the Terminology Department at the Institute of the Lithuanian Language. It is where the major scientific and practical terminology work was accomplished after the independent state of Lithuania was restored: the publishing of the journal dedicated to terminology began; dictionaries of terms and terminology standards were evaluated from the perspective of terminology; the idea of the term database was conceived and developed.

KEYWORDS: terminology, terminology work, Terminology Department, history of terminology, Lithuania, restoration of independence

Kalba yra valstybės tapatybės dalis, o terminija – kalbos, kartu ir valstybės, išsivystymo rodiklis. Tik mažuma pasaulio kalbų turi išplėtotą terminiją. Terminijos plėtros garantas – kalbos vartojimas valstybės ir mokslo reikmėms. Valstybės raida glaudžiai siejasi su termi-

nijos raida, tam tikri valstybės raidos etapai neretai kartu būna ir terminijos raidos etapai. Žinoma, skirtingai nei valstybė, kuri susiklosčius tam tikroms aplinkybėms žemėlapiuose atsirasti ar iš jų išnykti gali gana greitai, kalba yra inertiškas ir lėtai kintantis dalykas, jos pokyčiai nevyksta staiga, tačiau valstybės pokyčiai ilgainiui ją paveikia. Tie pokyčiai paprastai geriausiai pasimato iš laiko perspektyvos.

Šie metai – 30-osios Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metinės – kaip tik yra proga žvilgtelėti šiek tiek į praeitį. 30 metų jau nemažai – žmogus per tiek subręsta, valstybė galbūt taip pat. Nugyvenus tam tikrą etapą smalsu prisiminti ištakas. 1990–2020 metų tarpsnis yra labai reikšmingas Lietuvos valstybei ir lietuvių kalbai, o ypač įdomi to tarpsnio pradžia, lėmusi tolesnius procesus. Sukakties proga nuspręsta terminologiniu aspektu panagrinėti nepriklausomybės pradžią, pirmuosius keletą metų atkūrus nepriklausomybę (daugiausia orientuojamasi į pirmąjį nepriklausomybės penkmetį, bet griežtų ribų nebrėžiama). Straipsnyje taikant aprašomąjį metodą pateikiama to meto terminologinės veiklos analizė. Siekiama parodyti atkurtosios nepriklausomybės pradžios terminologijos rūpesčius ir kurtus ateities planus, pasižvalgyti po to meto terminologijos darbus, prisiliečiant prie jų raidos aspektų, ir atskleisti to meto situaciją.

Terminologijos darbas ir mokslas Lietuvoje glaudžiai siejasi su Lietuvių kalbos institutu. Nuo pat šio instituto įkūrimo 1941 m. jame buvo nagrinėjami terminologijos klausimai. Lietuvių kalbos instituto įkūrimo metais jame įsteigtas Praktinės kalbos ir terminologijos poskyris, sujungtame Lietuvių kalbos ir literatūros institute 1971 m. Žodynų sektoriuje įsteigta Terminologijos grupė (vadovavo Kazimieras Gaivenis), dar prieš tai 1951–1971 m. čia terminų svarstymo reikalams veikė Terminologijos komisija (plačiau žr. Auksoriūtė 2005; Auksoriūtė 2014). Nepriklausomybės išvakarėse (1989 m.) pradeda veikti Kalbos kultūros ir terminologijos skyrius. Tuo metu kalbininkai ir literatai dar buvo viename institute, tačiau nepriklausomybės atkūrimo metai kartu žymi ir atskiro Lietuvių kalbos instituto atkūrimo metus. Čia 1991 m. randasi atskiras Terminologijos skyrius – pirmą kartą terminologijos mokslo reikalams sukuriamas savarankiškas padalinys. Straipsnyje kaip tik ir koncentruojamasi į Terminologijos skyriaus, išaugusio iš Terminologijos grupės, veiklą, nes nepriklausomybės pradžioje tai buvo pagrindinė terminų tyrimo ir tvarkybos vieta. Šiek tiek paliečiama ir šio skyriaus priešistorė, jo radimosi aspektai. Rengiant straipsnį daugiausia remtasi nepublikuotais archyviniais duomenimis – kaip šal-

tiniai naudoti Lietuvių kalbos instituto Terminologijos grupės, Kalbos kultūros ir terminologijos skyriaus, Terminologijos skyriaus, taip pat šio instituto mokslo tarybos¹ protokolai² ir jų priedai (ataskaitos ir kt.).

VIRSMO METO DARBAI

Nepriklausomybės pradžia, viena vertus, buvo sunkus laikotarpis, nes daug dalykų valstybėje reikėjo sukurti ar atkurti, bet kartu tai buvo ir romantinis, tikėjimo gera ateitimi laikotarpis. Sąjūdžio pradėti valstybės virsmo darbai atsispindėjo ir terminologijos, taip pat apskritai kalbos tvarkybos darbuose. Tuometinio Kalbos kultūros ir terminologijos skyriaus veikla su tuo buvo glaudžiai susijusi. Po ilgai trukusio dvikalbystės laikotarpio lietuvių kalba tapo vienintele – valstybine – kalba ir kalbos tvarkybos baruose tai kėlė nemažai iššūkių, nes lietuvių kalba sovietmečiu iš kai kurių sričių, pavyzdžiui, transporto, pramonės, raštvedybos, ypač kariuomenės, buvo visiškai ar kai kur beveik išstumta. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba sugrąžino Lietuvai valstybingumą ir Lietuvos Respublikos Laikiniuju Pagrindiniu Įstatymu atvėrė lietuvių kalbai duris į įvairias valstybės veiklos sritis³. Visai netrukus, gegužės 29–30 d., Lietuvių kalbos institute organizuotas 7-asis Pabaltijo terminologijos ir kalbos kultūros teorinis metodinis seminaras „Valstybinė kalba ir kalbos normalizacija“, kuriame nagrinėti lietuvių kalbos rei-

¹ Lietuvių kalbos instituto mokslo tarybos pavadinimas laikui bėgant keitėsi. Kaip matyti iš šaltinių, iš pradžių ji buvo Lietuvių kalbos instituto Mokslinė taryba, vėliau gana ilgą laiką vadinta tiesiog Lietuvių kalbos instituto taryba. Straipsnyje skirtumo nedaroma, visais atvejais vadinama Mokslo taryba.

² Straipsnio tekste skliaustuose nurodoma, kokių protokolų remiamasi. Trumpinama: KKTS – Kalbos kultūros ir terminologijos skyrius, TS – Terminologijos skyrius, MT – Mokslo taryba; greta nurodoma protokoluoto posėdžio data. Dėkoju Lietuvių kalbos instituto direktorei dr. Albinai Aukšoriūtei už suteiktą galimybę pasinaudoti šio instituto archyviniais duomenimis, taip pat instituto archyvarei Ritai Maldonienai, maloniai parūpinusiai iš archyvo reikiamus protokolus.

³ To įstatymo 7 straipsnis teigė: „Valstybinė Lietuvos Respublikos kalba yra lietuvių kalba. Lietuvos Respublika užtikrina lietuvių kalbos vartojimą Valstybės ir visuomenės organų veikloje, švietimo, kultūros, mokslo, gamybos ir kitose įstaigose, įmonėse bei organizacijose, Valstybės rūpinimasi visapusišku lietuvių kalbos ugdymu ir mokymu. Sudaromos sąlygos vartoti ir ugdyti tautinių bendrijų kalbas.“ Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba jau 1988 m. lapkričio 18 d. buvo priėmusi to meto konstitucijos pataisą (77¹ straipsnis), skelbiančią: „Valstybinė Lietuvos TSR kalba yra lietuvių kalba. Lietuvos TSR užtikrina lietuvių kalbos vartojimą valstybės ir visuomenės organų veikloje, švietimo, kultūros, mokslo, gamybos ir kitose įstaigose, įmonėse bei organizacijose, valstybės rūpinimasi visapusišku lietuvių kalbos ugdymu ir mokymu. Sudaromos sąlygos ugdyti ir kitas Lietuvos TSR vartojamas kalbas, mokytis ir vartoti rusų kalbą kaip TSRS tautų tarpusavio bendravimo priemonę“ (St. Keinys yra atkreipęs dėmesį į šios formuluotės perdėtą kompromisiškumą, grindžiamą primygtinai diegtos tautinių mažumų ir rusų dvikalbystės pamatu (Keinys 2012 [1994]: 21–22)). Detaliau valstybinės kalbos vartojimas buvo nustatytas Seimo 1995 m. sausio 31 d. priimame Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatyme.

kalai pasikeitus jos statusui, seminario pranešimų pagrindu skelbtos publikacijos⁴, pavyzdžiui, Stasys Keinys nagrinėjo tautos, kalbos ir valstybės ryšius, aprėpdamas istorinius aspektus, rusinimo politiką, valstybinės kalbos sampratą ir susijusius tautinių mažumų kalbų reikalus (Keinys 2012 [1994]). Atkurtoje valstybėje teko spręsti įvairius su kalba susijusius klausimus – 1990 m. rugsėjo 13 d. Kalbos kultūros ir terminologijos skyriaus posėdyje aptartas Lietuvos Respublikos piliečio paso projektas, kurį įvertinti kalbos atžvilgiu atsiuntė Aukščiausiosios Tarybos Juridinis skyrius. Iš protokolo matyti, kad atkreiptas dėmesys į dvikalbystę – anksčiau pasas buvo lietuvių ir rusų kalbomis, o dabar siūloma lietuvių ir anglų, bet nuo šio klausimo atsiribota, nes neturėta kitų šalių pasų pavyzdžių. Daugiausia diskusijų sukėlė pavardės, vardo ir tėvo vardo rašymo klausimai (asmenvardžių rašymo dokumentuose klausimai ir po 30 metų tebekelia aistras...) – vieni (Pranas Kniūkšta, K. Gaivenis) siūlė pirmiau rašyti pavardę, nes oficialiai ji svarbesnė, kiti (St. Keinys) pabrėžė, kad tokia tvarka yra rusiška, o lietuvių kalboje įprasta pirmiau rašyti vardą (taip ir sutarta siūlyti). Aptarta, kad rusų kalboje vardas ir tėvavardis neatskiriami, o mūsų dokumentuose tėvo vardo galima visai nenurodyti. Sutarta, kad pase vietoj *šeimyninė padėtis* reikėtų rašyti *šeiminė padėtis* arba dar geriau *santuoskos įrašai*. Diskutuota dėl paso projekto termino *identifikacijos numeris*, sutarta siūlyti *tapatybės numeris* (čia, matyt, tai, kas 1991 m. gruodžio 1 d. įsigaliojusiame standarte Lietuvos RST 1185-91 *Asmens kodas. Sudėtis ir struktūra* buvo pavadinta *asmens kodu*).

Jau nepriklausomybės paskelbimo mėnesio gale (KKTS 1990 03 27) svarstytas klausimas, protokole pavadintas „Universiteto standartizacijos skyriaus parengtas ISO tarptautinio standarto lietuviškasis variantas“ (čia turimas omenyje vėliau tais metais paskelbtas standartas Lietuvos RST 1115-90 *Terminologijos principai ir metodai*), taigi žengti svarbūs žingsniai lietuviškų terminų standartizavimo link. Lietuvoje standartai (ne terminų) pradėti rengti ir leisti 1975 m. (Maslauskienė 2004: 257), iki nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje galiojo sovietiniai standartai (GOST), tarp jų buvo ir terminų standartų, bet juose nebuvo lietuviškų terminų (Maslauskienė 2004: 260). Minėtame posėdyje pateikta įvairių pastabų dėl standarto loginių ir lingvistinių dalykų, pavyzdžiui, kalbėta apie sinonimų reikalingumą, sąvokų santykius, Jonas Klimavičius siūlė, kad greta termino *terminų daryba*

⁴ Tarptautinio seminario pranešimams buvo skirtas *Lietuvių kalbotyros klausimų* 31 tomas, kuris pasirodė tik 1994 m., nors leidinys spaudai tvirtintas dar 1991 m. (MT 1991 12 13), tačiau Mokslo tarybos prieštarauja straipsnių skelbimui estų kalba, vėliau leista jų neversti (MT 1992 02 04).

reikėtų ir platesnio termino *terminų (su)darymas* ar *terminų kūrimas*. Nors protokole rengėjai neminimi, akivaizdu, kad prie standarto rengimo⁵ prisidėjo ir K. Gaivenis, nes posėdyje buvo nutarta „standartą kalbiniu požiūriu patvirtinti, o K. Gaiveniui atsižvelgti į pastabas ir siūlymus“. Iš Terminologijos grupės protokolų matyti, kad dar 1989 m. kovo 10 d. posėdyje, kuriame, be terminologų St. Keinio, K. Gaivenio ir tuometinio Lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktoriaus pavaduotojo Aleksandro Vanago, dalyvavo Zigmas Zinkevičius (Kalbos draugijos atstovas), A. Rėza (Plano komiteto atstovas), S. Daugėla, A. Januškis, A. Palšaitis, N. Dudlauskienė, A. Juodviršis, B. Palaima⁶ (Kauno politechnikos institutas) (žr. 1 pav.), aptarti terminologijos darbo organizavimo reikalai ir nutarta rengti kai kuriuos terminų standartus, kalbinę ekspertizę pavesti Terminologijos grupei (nurodyta, kad ją reikia išplėsti), o dalykinę ekspertizę atlikti Mokslų akademijos institute ir aukštosiose mokyklose, taigi terminologijos principams ir metodams skirtas standartas buvo šių darbų dalis.

Aptardamas skyriaus pirmojo pusmečio darbus (KKTS 1990 06 15) P. Kniūkšta kalbėjo apie rengiamus *Kanceliarinės kalbos patarimus*⁷ ir kylančias rengimo problemas, nes keičiasi dokumentai, įstaigų pavadinimai, sakė, kad padėjo Archyvų valdybai parengti raštvedybos instrukciją. Skyriui svarstant pirmųjų nepriklausomybės metų veiklą (KKTS 1990 12 12) K. Gaivenis kalbėjo, kad terminologų darbai buvo daugiau susiję su praktika. Jis ragino skyriaus darbuotojus nenukrypti į aptarnavimo sferą, o rūpintis moksliniais darbais, jų prestižu, sakė, kad *Lietuvių kalbotyros klausimų* straipsnių vertė abejotina, skaitytojas sudominamas straipsnio pavadinimu, o ne turiniu, apgailestavo, kad mažai skelbiama praktinio pobūdžio straipsnelių. Dėl gausėjančių praktinių darbų St. Keinys siūlė konsultacijas

⁵ Pačiame standarte Lietuvos RST 1115-90 nurodyta, kad jį parengė K. Gaivenis (temos vadovas), N. Dudlauskienė, L. Laužikas, E. Paukštienė, J. Storpirštienė (vardai nepateikti). Su Mokslų akademijos Terminologijos taryba jį suderino Vilniaus universitetas, o patvirtino Standartizacijos ir kokybės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 09 28 nutarimu Nr. 3. Standartas buvo rengtas pagal atitinkamą tarptautinį standartą ISO 704-87 *Terminology work – Principles and methods*. Lietuviškasis nepriklausomybės pradžios standartas galiojo ilgai, kurį laiką tebegaliojo net ir Tarptautinei standartizacijos organizacijai (ISO) 2000 m. atnaujinus standartą (ISO 704:2000) (Maslauskienė 2004: 261), o naujesnė lietuviškoji versija pasirodė tik po keliolikos metų – LST ISO 704:2005/P:2006 *Terminologijos darbas. Principai ir metodai* (tapatus ISO 704:2000). Kiek vėliau originalus standartas buvo atnaujintas (ISO 704:2009), 2010 m. buvusi lietuviškoji versija panaikinta ir vietoj jos kaip Lietuvos standartas priimta angliškoji versija LST ISO 704:2010. Nerimą kelia tai, kad per 10 metų iki dabar lietuviško vertimo, deja, taip ir neatsirado.

⁶ Protokole nurodomos tik asmenų pirmosios vardo raidės, taip pateikiama ir straipsnyje.

⁷ Pavadinimas darytas pagal *Kalbos praktikos patarimų* analogiją, leidinys sumanytas dar sovietmečiu, buvo baigtas rengti 1992 m., išleistas 1993 m., greitai išpirktas, vėliau ne kartą perleistas (Kniūkšta 2018: 27–28).

1 pav. Terminologijas grupēs 1989 m. kovo 10 d. posēdžio protokolas

Protokolas Nr. 3			
1989 kovo 10 d.			
Dalyviai: prof. Z. Zinkevičius (Kalbos d. prof. atstovas), A. Vainauskas, S. Kerulis, A. Reza (Plano koordinato atstovas), S. Daugėla, A. Januškaitis, A. Palšaitis, M. Dūdlauskienė, A. Juodkūnas, R. Palaima (K'PJ), K. Šešnevičius			
Eil. Nr.	Prastytą	Nutarta	Pastaba
1.	Terminologijos darbo organizavimo reikštis	1. Remti visi kuriuos terminų standartus, 2. Kalbinių ekspertizę paremti keturių k. ir lder. into Terminologijos grupių (kurios reikis išplesti). 3. Dalyvius ekspertizę atlikti MA nustatydama ir aukštosiok mokymosi (Kalbos d. prof. Terminologijos k. ja, S. Daugėla, m. l. i. g. ekspertizę padangti mokam. i paremti p. ems).	
Klar Protokolas			

ir redagavimus daryti mokamus, net svarstė, kad gal vertėtų steigti kokį kalbos praktikos kooperatyvą (tai buvo kooperatyvų steigimosi metas...), o mokslo įstaiga neturi tapti, pasako jo, „kalbos nemokančių tarnaitė“ (po metų ir J. Klimavičius svarstė, kad reikėtų steigti „kalbos paslaugų firmą“, kuri verstų terminus ir padėtų dirbti praktinį darbą (TS 1992 12 21)).

Vienas iš reikšmingesnių terminologų darbų, dirbtų pačioje nepriklausomybės pradžioje jungtiniame skyriuje, – kolektyviai rengta terminologijos taisymsų knyga. Ją rengė K. Gaivenis, Angelė Kaulakienė, St. Keinys, J. Klimavičius, medžiagą rinkti padėjo Auksė Montvilienė. Taisymsai kaupiti iš savo darbo praktikos, rinkti iš *Kalbos kultūros*, *Mūsų kalbos*, *Gimtosios kalbos* ir kitų leidinių. Darbas buvo baigtas 1991 m. ir balandžio 29 d. galutinis (antrasis) variantas, pavadintas *Terminologijos patarimai*, pateiktas svarstyti Kalbos kultūros ir terminologijos skyriaus posėdyje (KKTS 1991 04 29). Kaip matyti iš protokolo, medžiagą daugiausia rinko A. Kaulakienė ir K. Gaivenis, visas rengimas užtruko 3 metus, būta daug terminologų posėdžių. Pasak K. Gaivenio, pirmojo parengto varianto (jį terminologai svarstė atskirai nuo viso skyriaus) taisymsai buvo laisvesni, o antrajame variante jie daugiau sugriežtinti, terminologizuoti, stengtasi pateikti kuo mažiau sinonimų. K. Gaivenis siūlė darbą išleisti, o po trejų metų parengti dvigubai didesnę antrąją leidimą, kurį „galėtume įvesti į skaičiavimo mašiną“. Tvirtinant šį leidinį spaudai instituto Mokslo taryboje taip pat kalbėta, kad jį papildžius „galima būtų organizuoti netaisyklingų terminų banką šalia taisyklingų terminų banko“ (MT 1991 05 08). Svarstant leidinį tiek skyriuje, tiek Mokslo taryboje diskutuota dėl pavadinimo *Terminologijos patarimai* (matyt, derinta prie *Kalbos praktikos patarimų*), siūlyta jį keisti. Būta siūlymų pavadinti *Terminologijos žodynėlis* (Kazys Ulvydas), *Terminai – blogi ir geri* (Vytautas Ambrazas). Galiausiai pasirinktas geriau esmę atitinkantis pavadinimas *Terminologijos taisymsai*, o leidinys buvo išspausdintas jau 1992 m. (TT). Pratarmės duomenimis, į rinkinį sudėta apie 3,5 tūkst. „terminologų kompetencijai labiau priklausančių taisymsų“. Mokslo tarybos rekomenduota, kad leidinį aprobuotų prie Mokslo akademijos veikianti Terminologijos taryba, bet to nebuvo daryta (tuo metu jau būta diskusijų dėl šios tarybos⁸ egzistavimo ir reikalingumo (TS

⁸ Protokoluose kai kur rašoma *Terminologijos taryba*, kai kur – *Terminologijos komisija*, nors, regis, turimas omenyje tas pat dalykas. Terminologijos taryba prie Mokslų akademijos Prezidiumo buvo įsteigta dar 1971 m. vietoj Lietuvių kalbos ir literatūros institute veikusios Terminologijos komisijos (institute tais pačiais metais buvo įsteigta Terminologijos grupė). Į šios tarybos sudėtį įėjo 23 žymūs įvairių mokslo ir technikos sričių specialistai, pirmininkavo jai akademikas Vytautas Mažiulis, pirmininko pavaduotojas buvo Jonas Kruopas (po jo mirties – St. Keinys), o sekretorius K. Gaivenis (Auksoriūtė 2005: 12).

1991 12 23; MT 1991 06 25; MT 1991 09 27)). Apskritai leidinys suvaidino svarbų vaidmenį kalbos praktikos darbe, buvo naudingas redaktoriams ir kitiems terminų tvarkytojams. Naujesnių papildytų jo leidimų taip ir nepasirodė (neatmestina, kad prie to galėjo prisidėti sunkokas rengėjų pozicijų taisymų klausimais derinimas tarpusavyje).

TERMINOLOGIJOS SKYRIAUS STEIGIMAS

1989 m. įsteigtas Kalbos kultūros ir terminologijos skyrius⁹ gyvavo neilgai. Greičiausiai tai nulėmė politinės aplinkybės. Atkūrus nepriklausomybę smarkiai išaugo lietuvių kalbos vaidmuo ir poreikis tirti, norminti įvairius kalbos klausimus. 1991 m. gegužės 8 d. Lietuvių kalbos instituto Mokslo taryba pritarė Kalbos kultūros ir terminologijos skyriaus reorganizavimui ir nutarė vietoj jo įsteigti du skyrius – Kalbos kultūros ir Terminologijos. Tarp motyvų, pasakytų instituto direktoriaus A. Vanago, buvo tai, kad reikia stiprinti kalbos kultūros ir terminų kūrimo darbą, nes lietuvių kalba dabar yra valstybinė (MT 1991 05 08). Reikia pasakyti, kad Kalbos kultūros ir terminologijos skyrius nebuvo vienalytis, jame darbai buvo dirbami grupėmis. Kaip minėta, Terminologijos grupė instituto Žodynų sektoriuje veikė jau nuo 1971 m., iš protokolų matyti, kad Terminologijos grupė veikė taip pat ir Kalbos kultūros ir terminologijos skyriuje, nurodoma, kad jai vadovavo¹⁰ K. Gaivenis (kitoms skyriaus grupėms vadovavo P. Kniūkšta ir Simas Karaliūnas). Kadangi skyriuje veikla vyko grupėmis, jį reorganizuojant darbuotojų „dalybos“ neturėjo būti sunkios.

Praėjus kelioms dienoms po Mokslo tarybos sprendimo *Lietuvos aide* (1991 05 14) pranešama apie konkursą į naujų skyrių – Kalbos kultūros ir Terminologijos – vadovų pareigas. Konkurse dalyvauja po vieną kandidatą – atitinkamai P. Kniūkšta ir St. Keinys (pastarasis nuo 1987 m. vadovavo Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos skyriui, o nuo 1989 m. – Kalbos kultūros ir terminologijos skyriui). Birželio 25 d. konkurse Mokslo taryba slapto balsavimu patvirtina P. Kniūkštą Kalbos kultūros skyriaus vadovu, o St. Keinio Terminologijos skyriaus vadovu neišrenka. Skelbia-

⁹ Beje, dalies protokolų antraštėse (1990 03 27; 1990 09 13; 1990 11 15) nurodoma, kad tai *Terminologijos ir kalbos kultūros skyrius* (sritis sukeistos vietomis). Į šį nevienodumą galima žiūrėti kaip į vidinės konkurencijos ženklą.

¹⁰ Skyriuje atestuojant K. Gaivenį (KKTS 1991 03 13) pasakyta, kad jis vadovauja Terminologijos grupei, siūlyta direkcijai jį peratestuoti vyresniuoju moksliniu bendradarbiu, o, esant galimybėms, pareigos galėtų būti paaugštintos iki vadovaujančiojo mokslinio bendradarbio (pagal statusą jos buvo tarp vyresniojo ir vyriausiojo mokslinio bendradarbio; dabar tokių pareigų nėra, o mokslinis bendradarbis dabar vadinamas mokslo darbuotoju).

mi pakartotiniai Terminologijos skyriaus vadovo rinkimai (*Lietuvos aidas* 1991 08 16). Dabar į šias pareigas kandiduoja K. Gaivenis ir rugsėjo 27 d. išrenkamas vadovu.

Padalijus Kalbos kultūros ir terminologijos skyrių į du skyrius Terminologijos skyriui teko 11 darbuotojų (iš 21), aspirantė, taip pat iš karto buvo priimtos dar dvi darbuotojos, taigi skyrių sudarė: dr.¹¹ K. Gaivenis (vadovas), vadovaujantysis mokslinis bendradarbis habil. dr. S. Karaliūnas, vyresnieji moksliniai bendradarbiai dr. A. Kaulakienė ir dr. St. Keinys, mokslinis bendradarbis J. Klimavičius, jaunesniosios mokslinės bendradarbės A. Aukšoriūtė, Nijolė Banevičienė, Gina Kavaliūnaitė, Adelė Norikaitė, Rosita Medišauskienė ir Audronė Šalkauskaitė, vyresniosios laborantės Jolanta Gaivenytė, Giedrė Šilinskaitė ir aspirantė Vilija Drėgūnienė. Dalijant skyrius buvo pritarta S. Karaliūno prašymui skirti jį į Terminologijos skyrių, nors kalbėta, kad pagal tyrimų sritį galėtų eiti į Kalbos istorijos skyrių (MT 1991 09 27) (kartu panaikinta jo vadovauta Sociolingvistikos grupė, kuri buvo įsteigta „dėl konjunktūrinių aplinkybių“, ir jis tik vienas toje grupėje tebuvo likęs). Kaip matyti, skyrius buvo gana didelis, turėjo nemažai ir jau patyrusių, ir jaunų specialistų¹².

ATEITIES PLANAI

Iš pirmųjų Terminologijos skyriaus gyvavimo metų ataskaitos (TS 1991 12 23; posėdžio, kuriame svarstyta ataskaita, pirmą puslapį žr. 2 pav.) matyti, kad skyrius iš ankstesnio skyriaus perėmė temą „Lietuvių terminologijos lingvistinis tyrinėjimas ir mokslo bei gamybos terminų tvarkyba ir standartizacija“ (tik S. Karaliūnas dirbo savarankiškai, jo mokslo darbai prie šios temos nepriklausė). Pasakyta, kad ryšiai su Rytų mokslo įstaigomis beveik nutrūko, o su Vakarų – dar neužmegzti. Nurodoma, kad praktinis terminų tvarkybos ir norminimo darbas buvo intensyvesnis nei terminologijos problemų nagrinėjimas. Dirbta prie rengiamų žodynų (pvz.: geologijos, geodezijos, fizikos, chemijos), kartu apgailestauta, kad prasta terminų žodynų leidybos padėtis, nes yra parengta daugiau kaip 10 didelių terminų žodynų (pvz.: matematikos, prekybos, psichologijos, statybos, zoologijos), kurių niekas nenori leisti. Terminų standartizacijos darbas tais metais apibūdintas kaip „vargingas“: „Kokybės ir standartizacijos depar-

¹¹ Mokslo laipsniai čia pateikiami taip, kaip jie buvo traktuojami po nostrifikacijos 1993 m.

¹² Dabartiniame Terminologijos centre, kuris 2003 m. buvo įsteigtas vietoj Terminologijos skyriaus, iš tų pirmųjų skyriaus specialistų dirba tik dr. A. Aukšoriūtė. Ji dabar yra centro vyriausioji mokslo darbuotoja ir Lietuvių kalbos instituto direktorė.

Terminologijos skyriaus
1991 m.
posėdžio, vykusio gruodžio 23 d.,
protokolas Nr. 3

Posėdyje dalyvauja: A. Aukšoriūtė, J. Gaivenytė, K. Gaivenis, S. Karaliūnas, A. Kaulakienė, G. Kavaliūnaitė, S. Keinys, J. Klimavičius, R. Medišauskienė, A. Noreikaitė, A. Šalkauskaitė, A. Vanagas.

Svarstomi klausimai: 1) skyriaus darbo ataskaita (1991 m.) - sk. vadovas K. Gaivenis (ataskaita pridedama).

Po skyriaus vadovo pranešimo prasidėjo diskusija apie atliktą darbą ir ateities planus.

J. Klimavičius - aktualiausia standartų problema. Nustatant standartus reikia remtis kitų valstybių pavyzdžiu, bet nereikia būti jų vergais - kurti standartus kūrybiškai. Anot kalbėtojo, standartizacija - tai kruopštus specialistų darbas, o terminologai gali prisidėti tik 0,5 / - svarstant terminus. Pradėjo diskusiją ir dėl Terminologijos komisijos egzistavimo - ar ji išvis reikalinga. Ir J. Klimavičius, ir K. Gaivenis mano, kad tokia struktūra reikalinga, tik reiktų ją iš esmės pertvarkyti.

S. Keinys pasidžiaugė nudirbtu darbu; išreiškė savo nuomonę dėl terminų banko - seniai apie jį šnekama, bet nieko nedaroma. Siūlė esminį pertvarkymą - keisti darbo kryptį, atsiskaitymą (jei bankas nėra instituto, tai kodėl institutas turi skirti lėšų jo išlaikymui?) Abejojo ir dėl komisijos - nėra kompetencijos organizuoti visos Lietuvos terminologų darbą. Kyla klausimas - LKI iniciatorius, kuriant standartus, ar tik konsultantas. Terminijos (standartų) kūrimas turi būti aktualus ne valstybei, ne kalbininkams, bet gamintojams. Pasisakė ir dėl "Kalbotyros klausimų" ruošimo spaudai - konkrečiai dėl estiškų straip-

tamentas, negavęs pinigų, respublikos standartų nerengė, bet kai kurios gamyklos rengė vietinius terminų standartus, reikalingus pereinant prie raštvedybos lietuvių kalba“ (terminologai konsultavo tuos įmonių standartus rengusius specialistus). Pirmojoje skyriaus ataskaitoje vadovas K. Gaivenis baiminosi, kad praktinis darbas neužgožtų teorinio darbo ir kartu nerimavo dėl ateities: „Mūsų skyriaus reikalingumas terminologijos mokslui buvo ir bus tiesiog proporcingas skyriaus darbuotojų kvalifikacijoms. Jeigu mūsų jaunimo kvalifikacijos bus lygios ar net menkesnės kaip eilinių leidyklų redaktorių, tai mūsų niekam nereikės. Mes negalėsime gerai dirbti terminų tvarkybos darbo. Taigi labai svarbu gerai dirbti ne tik praktinį, bet ir teorinį terminologijos darbą.“ Savikritiškai apie skyrių rašyta, kad „dabartinėje spaudos jūroje kalbos ir terminologijos populiarizacija, deja, yra neryški ir menka. Pasiūlymų gaunama daug, bet rašančių – mažai. Dar mažiau – gerai, aktualiai ir įdomiai rašančių.“ Ypač jaunimui linkėta mokytis rašyti mokslo populiarinimo straipsnius. Ataskaitoje išskirta, kad kalbos mokslą ir terminologiją straipsniais periodikoje ir per radijo valandėles labiausiai populiarino J. Klimavičius.

Tuo metu būta siūlymų terminologams rengti valstybinę terminologijos programą (siūlė instituto direktorius A. Vanagas; TS 1991 12 23; MT 1992 01 16), tačiau iš 1991 m. Terminologijos skyriaus ataskaitos matyti, kad kartu tuo abejota – tokia programa turėtų rūpėti valstybei, o ne vienai mokslo įstaigai. Ataskaitoje K. Gaivenis rašė, kaip reikia gerinti terminologijos darbą: „Mūsų nuomone, jį [terminologijos darbą] turėtų dirbti 4 Lietuvos įstaigos: 1) Lietuvių kalbos institutas (teorinių terminologijos problemų tyrinėjimas ir kalbinė visų terminologinių tekstų ekspertizė); 2) „Mokslo“¹³ ar kuri kita valstybinė leidykla (terminų žodynų rengimo organizavimas ir leidimas); 3) Kokybės ir standartų departamentas (terminų standartų rengimas ir leidimas) ir 4) Informatikos ir matematikos institutas (terminų banko sukūrimas ir eksploatacija). Jeigu šios visos įstaigos dirbtų ir bendradarbiautų darniai, tai terminologijos darbas turėtų pagerėti iš esmės“ (TS 1991 12 23).

Tokie buvo planai žvelgiant į tolimesnę ateitį (šiandienos akimis, galima sakyti, kad jie buvo logiški ir toliaregiški), o artimiausiems – 1992 – metams, be tradicinių teorinio ir praktinio darbo uždavinių, buvo iškelti dar du nauji klausimai: 1) išreikštas poreikis išleisti visai naują skyriaus parengtą leidi-

¹³ 1992 m. leidykla „Mokslas“ buvo sujungta su Valstybine enciklopedijų leidykla ir pavadinta Mokslo ir enciklopedijų leidykla (nuo 1997 m. – Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, nuo 2010 m. – Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras) (VLEe: „Mokslas“). Ši įstaiga veikė daugiau kaip leidėjas, o ne terminų žodynų rengimo organizatorius.

nį *Terminologija* (5 autorinių lankų apimties), kuris turiniu turėtų skirtis nuo *Kalbos kultūros* (tam reikalui reikia sudaryti naują redaktorių kolegiją ir apsispręsti dėl leidinio pobūdžio ir santykių su *Kalbos kultūra*); 2) išreikšta iniciatyva prie Lietuvių kalbos instituto steigti Terminologijos komisiją, kuri savo darbą, posėdžius turėtų organizuoti kitaip nei neveikianti Terminologijos taryba prie Mokslų akademijos. Planuota, kad komisijos nariai turėtų būti dvejopi – nuolatiniai ir už atlygį samdomi konsultantai. Pastarieji (tai būtų įvairių sričių specialistai) posėdžiuose nedalyvautų, jie savo nuomonę pareikštų raštu arba žodžiu. Lietuvių kalbos instituto Mokslo taryboje taip pat kalbėta, kad reikalinga terminų aprobacijos sistema, o terminus aprobuojanti komisija turi turėti tokias pat teises kaip Valstybinė lietuvių kalbos komisija¹⁴ (MT 1991 06 25). Planai dėl šios komisijos taip ir liko planais, o Terminologijos taryba prie Mokslų akademijos tyliai nustojo egzistuoti (tikslī veiklos pabaigos¹⁵ data, regis, nėra žinoma).

TERMINOLOGIJOS ŽURNALAS

Terminologijai skirto žurnalo linkme 1992 m. eita tik mažais žingsneliais. Tais metais Terminologijos skyrius rengė 65-ąją *Kalbos kultūros* numerį (tai buvo jau trečiasis šio žurnalo numeris, skirtas terminologijos klausimams). Metų gale svarstant tą numerį kalbėta, kad skyrius patiria sunkumų rengdamas *Kalbos kultūros* žurnalus, nes terminologai rengia visą numerį, o leidinio redaktorius yra iš kito skyriaus. K. Gaivenis sakė, kad kitais metais leisti *Kalbos kultūros* nesutiks (TS 1992 12 21). Galima numanyti, kad būta keblumų derinantis su *Kalbos kultūros* redaktoriaumi P. Kniūkšta. 1993 m. pradžioje Terminologijos skyriuje sutarta, kad reikalingas visiškai savarankiškas, nuo *Kalbos kultūros* nepriklausomas leidinys *Terminologija*, ir nutarta prašyti, kad jį patvirtintų instituto Mokslo taryba (TS 1993 01 11).

Mokslo taryboje diskutuota dėl terminologų noro leisti atskirą leidinį. Abejota dėl adresato siaurumo – terminologijos leidiniu domėtusi tik siauros srities specialistai, o kalbos kultūros sritis platesnė, galima tikėtis

¹⁴ 1990 m. birželio 20 d. buvo sudaryta Valstybinė lietuvių kalbos komisija prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo (A. Vanagas tuo metu vadovavo ir šiai komisijai, ir Lietuvių kalbos institutui), prieš tai minėta komisija veikė kaip visuomeninė organizacija prie Lietuvos mokslų akademijos.

¹⁵ Apžvelgdamas terminografiją J. Klimavičius kaip galbūt paskutinį Terminologijos tarybos darbą mini standarto Lietuvos RST 1115-90 *Terminologijos principai ir metodai* derinimą. Tiesa, jo straipsnyje taip pat paminėta, kad 1993 m. išleistame V. Gudelio *Jūros krantotyros terminų žodyne* yra įrašas, kad aprobavo Terminologijos taryba (Klimavičius 2003: 21, 25), bet tarp svarstymo ir išleidimo, žinoma, gali būti ilgas tarpas. Pvz., autorių grupės (vadovas J. Kubilius) parengtas *Matematikos terminų žodynas* pasirodė 1994 m., tačiau Terminologijos taryba jį tvirtino dar 1989 m.

daugiau skaitytojų. Būta abejojančių ir siūlančių toliau terminologams leisti atskirus *Kalbos kultūros* numerius su paantraštėmis (pvz., *Terminologija*) ir tam reikalui daryti atskiras redaktorių kolegijas, bet K. Gaivenis gynė savo poziciją, sakė, kad dvi redaktorių kolegijas būtų sunku derinti, norima, kad naujajame leidinyje bendradarbiautų įvairių sričių specialistai. Terminologus palaikė A. Vanagas: „Terminologijos skyriui reikia duoti „šansą“, jei jų yra toks pasiryžimas“ (MT 1993 01 12). Po diskusijų priartta, kad greta *Kalbos kultūros* būtų leidžiamas atskiras leidinys *Terminologija*, patvirtinta jo redaktorių kolegija: K. Gaivenis, A. Kaulakienė, St. Keinys (atsakomasis redaktorius), J. Klimavičius, R. Miliūnaitė (narius pasiūlė Terminologijos skyrius) (MT 1993 01 12).

Netrukus pirmasis leidinys buvo parengtas ir 1993 m. gale apsvarstytas Terminologijos skyriaus posėdyje (TS 1993 12 08). Tiesa, žurnalo pavadinimas, nors jau tarsi ir buvo patvirtintas, patyrė virsmų. Kaip galima suprasti iš protokolo (TS 1993 12 08), svarstyti pateiktas pirmasis leidinio numeris redaktoriaus buvo pavadintas *Terminologijos vagos*, tačiau K. Gaivenis, A. Kaulakienė, J. Klimavičius posėdyje siūlė vadinti *Terminologija*. Jokio nutarimo protokole neįrašyta, matyt, nuomonės liko skirtingos. Mokslo tarybai tvirtinti leidinys pateiktas jau pavadinimu *Terminai ir tekstai* ir tarybos posėdyje diskusijų dėl pavadinimo neužfiksuota, leidinys patvirtintas spaudai (MT 1993 12 16), pavadinimu *Terminai ir tekstai* jis įtrauktas ir į 1993 m. Terminologijos skyriaus ataskaitą. 1994 m. pradžioje K. Gaivenis informavo Mokslo tarybą, kad leidinio redaktorius St. Keinys pageidauja, jog būtų paliktas ankstesnis pavadinimas *Terminologijos vagos*. Protokole fiksuojama, kad kai kurie tarybos nariai abejojo dėl tokio pavadinimo, bet paliko klausimą spręsti pačiam redaktoriui (MT 1994 02 01). 1994 m. pasirodęs pirmasis leidinio numeris ir buvo pavadintas *Terminologijos vagos*, tačiau tų pačių metų gale vėl grįžta prie pavadinimo klausimo. Lapkričio mėnesį Mokslo taryba priima sprendimą pakeisti pavadinimą *Terminologijos vagos* į *Terminologija* ir patvirtina naują redaktorių kolegiją: St. Keinys (atsakomasis redaktorius), K. Gaivenis (atsakomojo redaktoriaus pavaduotojas), A. Kaulakienė, J. Klimavičius, Algirdas Smilgevičius, Antanas Buračas (MT 1994 11 18). Pakeitus pavadinimą St. Keinys iš redaktorių kolegijos išėjo (TS 1994 12 09). Prieš trejetą savaikių patvirtintos redaktorių kolegijos nutariama nepildyti, buvusio redaktoriaus joje nebelieka, o iš jau patvirtintų narių atsakomuoju redaktoriumi patvirtinamas K. Gaivenis, jo pavaduotoju – J. Klimavičius (MT 1994 12 12). Šiuos redaktorių kolegijos narius ir randame įrašytus antrajame numery-

je, kuris pasirodė 1995 m., tačiau jį svarstant (TS 1995 05 08) ir Mokslo taryboje tvirtinant spaudai (MT 1995 05 05) vėl būta diskusijų dėl pavadinimo, minčių, kad gal reikėtų palikti pirmojo numerio pavadinimą, bet galiausiai apsisvota prie pavadinimo *Terminologija*.

Pirmasis *Terminologijos* redaktorius St. Keinys palaikė pusiau mokslinio, pusiau mokslo populiarinamojo leidinio koncepciją, siekė apimti kuo daugiau praktinės terminologijos dalykų (TS 1993 12 08). Vėliau imta labiau orientotis į mokslinį pobūdį (TS 1994 12 09), siekti, kad leidinys būtų įtrauktas į prestižinių leidinių sąrašą (TS 1995 12 19). Pavadinimo keitimas diskusijose taip pat buvo siejamas su moksliniu statusu (MT 1995 05 05). Lietuvių kalbos instituto Mokslo taryboje taip pat kalbėta apie kreipimąsi į Lietuvos mokslo tarybą dėl *Terminologijos* leidinio prestižinio statuso (MT 1996 02 20; MT 1996 12 30). Tai pasiekta po keleto metų – nuo 2001 m. *Terminologija* buvo įtraukta į Lietuvos mokslo leidinių, kuriuose paskelbti mokslo straipsniai pripažįstami suteikiant mokslo laipsnį, sąrašą (Aukšoriūtė 2005: 13).

Būta pasvarstymų net dėl dviejų žurnalo numerių leidimo per metus (TS 1995 12 19), tačiau tam nepakako pajėgų, o leidinio tiražas palaipsniui mažėjo, 1-ojo numerio išleista 2000 egzempliorių, bet, kadangi visi nebuvo išpirkti, tolesnio numerio planuota leisti gerokai mažiau (MT 1995 05 05) (2-ojo numerio išleista 700, 3-iojo – 500). Tiražo mažėjimas iš dalies koreliuoja su leidinio paskirties tikslinimu – orientavimusi į mokslinę paskirtį (prie to galėjo prisidėti ir pabrangusi spauda, kita vertus, tiražų mažėjimas, regis, buvo būdingas ir kitiems mokslo žurnalams). Vis dėlto galima pasidžiaugti, kad žurnalas laikui bėgant ir keičiantis darbuotojams¹⁶ išliko (ši publikacija skelbiama jau 27-ajame žurnalo numeryje), palaipsniui tvirtėjo, plėtėsi savo turiniu (apimdamas klausimus nuo terminologijos istorijos iki įvairių dabarties problemų), apimtimi¹⁷, prieinamumo galimybėmis (dabar jį galima skaityti internete <http://journals.lki.lt/terminologija>) ir autorių įvairove – nuo 13-ojo numerio tai tarptautinis žurnalas, kuriame straipsniai skelbiami ne tik lietuvių, bet ir anglų, rusų kalbomis.

¹⁶ K. Gaivenis *Terminologijos* atsakomuoju redaktoriumi buvo iki 2000 m. (2–7 numeriai), 2001–2008 m. (8–15 numeriai) žurnalą redagavo J. Klimavičius, nuo 2009 m. (16-ojo numerio) vyriausioji redaktorė A. Aukšoriūtė.

¹⁷ Mažiausias – 4-asis (1997) – numeris buvo vos 97 puslapių apimties, didžiausias – 16-asis (2009) – numeris buvo triskart didesnis – 309 puslapiai. Jei visus išleistus žurnalo numerius iš eilės pagal leidimo laiką padalintume į tris dalis, tai vidutinė apimtis puslapiais yra atitinkamai apie: 130; 230; 260. Taigi tendencija aiški. Dar reikia turėti omenyje, kad nuo 13-ojo numerio žurnalas yra didesnio formato (iki 12-ojo numerio žurnale buvo skelbiama vidutiniškai po 7 pagrindines publikacijas, turinčias santraukas užsienio kalba, o nuo 13-ojo numerio – vidutiniškai po 11 pagrindinių publikacijų).

PRAKTINIS TERMINOLOGIJO DARBAS

Moksliniai tyrimai ir praktinis darbas terminologijos srityje nuolat žengia koja kojon. Kaip matyti iš nepriklausomybės pradžios Terminologijos skyriaus protokolų ir ataskaitų, dažnai kalbėta apie mokslinio ir praktinio darbo santykį ir priekaištauta sau, susiklosčiusiai sistemai, kad per daug dėmesio skiriama pastarajam pirmojo sąskaita. Ne vienas iš terminologų, pvz., St. Keinys, A. Kaulakienė, kalbėjo, kad praktiniam darbui tenka skirti tris ketvirtadalius laiko (TS 1993 12 13; TS 1994 12 12). Jau per ne vieną dešimtmetį buvo susiklosčiusi praktika, kad Terminologijos skyriaus (anksčiau Terminologijos grupės) terminologai dirbo kaip pagalbininkai prie įvairių terminų žodynų, o nepriklausomybės pradžioje darbo dar padaugėjo, nes žodynų, žodynėlių imta rengti daugiau. Terminologijos skyrius tuo metu buvo pagrindinė terminų žodynų aprobavimo institucija (kaip jau minėta, prie Mokslų akademijos buvusi Terminologijos taryba veiklos nebevykdė) – įvairiuose to meto žodynuose galima rasti įvairuojančios formuluotės įrašą, kad žodyną peržiūrėjo Terminologijos skyrius (iki skyriaus įsteigimo – Terminologijos grupė). Skyriaus darbuotojai dalyvavo įvairiose laikinose darbo grupėse (terminologijos komisijose), dažniausiai rengiančiose terminų žodynus. Kaip rašoma 1993 m. ataskaitoje (TS 1993 12 13), posėdžiai tose grupėse vyko reguliariai, 1–2 kartus per savaitę, svarstant kiekvieną atskirą terminą. 1993 m. J. Klimavičius dalyvavo aviacijos terminų žodyno rengimo komisijos posėdžiuose, St. Keinys – bibliotekininkystės ir bibliografijos, A. Kaulakienė – informatikos, kompiuterių technikos ir fizikos, A. Aukšoriūtė – botanikos. Greta to dar rengtos terminų žodynų recenzijos (pvz., 1993 m. recenzuoti dideli sociologijos, automobilių kelių, nedideli ugniagesybos, informatikos terminų žodynai). Daug laiko skirta darbui su terminų standartais. Pagal sutartį su tuometine Lietuvos standartizacijos tarnyba 1992 m. pradėtos atlikti terminų standartų kalbinės ekspertizės (tais metais skyriuje patvirtinta terminų standartų ekspertizės komisija, į kurią įėjo K. Gaivenis, A. Kaulakienė, St. Keinys ir J. Klimavičius). Kaip nurodoma ataskaitoje, 1993 m. metų gale 2–3 kartus per savaitę tris mėnesius (rugsėį–lapkritį) svarstyti ir tikrinti (kartais dar ir kirčiuoti) terminų standartai. Kalbėta, kad terminų standartus ekspertavo beveik visi skyriaus darbuotojai ir per 1994 m. buvo sutikrinta ir sukirčiuota net apie 40 terminų standartų (TS 1994 12 22). Tiesa, K. Gaivenis 1994 m. jau kalbėjo, kad šį darbą reikės tvarkyti kitaip, nes tuo metu standartizacijos reikalams buvo sudaryta keliolika terminolo-

gijos komitetų, kurie turėtų parengti standartų daugiau, nei terminologai spės aprobuoti. Vis dėlto K. Gaivenio manyta, kad terminų standartų vertinimo darbo atsisakyti netikslinga, nes jis jau buvo pradėtas, buvo naudingas ne tik kitų sričių specialistams, bet ir jauniems terminologams (TS 1994 12 22). Apskritai keltas mokslininkų ugdymo uždavinys, nes tuo metu niekas iš terminologų nesimokė doktorantūroje¹⁸. 1993 m. Terminologijos skyriaus ataskaitoje planuota, kad 1) ateityje visas praktinis terminologijos darbas turėtų daugiausia remtis terminologinių ekspertizių atlikimu, tai turėtų apimti ne tik terminų standartus, bet ir žodynus; 2) padidėjus praktinio darbo apimčiai pirmenybę reikėtų teikti valstybinių įstaigų ir įmonių darbams (nes finansavimas gaunamas iš valstybės); 3) praktinis darbas bus sklandus tik tada, kai bus dirbamas maždaug pusė mokslininko darbo laiko, jis neturi užgožti mokslinio darbo.

Nors dirbta daug, atkreiptas dėmesys, kad išeina terminologų nežiūrėtų žodynų. Lietuvių kalbos instituto direktorius A. Vanagas tuomet kalbėjo, kad terminologijos darbas darosi stichiškas, nekontroliuojamas, todėl terminologijos skyrius turėtų imtis koordinavimo (TS 1994 12 22). Dėl padidėjusios praktinio darbo apimties 1994 m. pradėta kalbėti, kad terminų žodynus aprobuoti galėtų ne tik Terminologijos skyrius, bet ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija, bet kartu baimintis, kad tada svarstymų gali dar labiau padaugėti (TS 1995 12 19). 1996 m. Terminologijos skyrius dar vertino terminų žodynus ir standartus, bet jau buvo aišku, kad šią funkciją perima Valstybinė lietuvių kalbos komisija (TS 1996 12 13) – kaip tik tais metais pradėjo veikti Valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996–2005 metų programa, per finansavimą paskatinusi terminų žodynų rengimą ir leidybą. Būtinybė leidžiamus terminų žodynus, taip pat ir terminų standartus derinti su Valstybine lietuvių kalbos komisija buvo teisiškai nustatyta šios institucijos nutarimais (1997 m. sausio 30 d. priimtas nutarimas Nr. 59 *Dėl terminų žodynų aprobavimo*, o 1998 m. sausio 29 d. nutarimas Nr. 69 *Dėl Terminų standartų aprobavimo taisyklių*). Terminologijos skyriaus terminologai, žinoma, ir toliau dirbo prie terminų žodynų ir standartų, bet tai darė jau Valstybinės lietuvių kalbos komisijos užsakymu (kartu dirbdami pastarosios institucijos Terminologijos pakomisėje).

¹⁸ J. Klimavičius disertaciją apgynė 1993 m., o iš jaunųjų skyriaus darbuotojų 1995 m. pirmosios į doktorantūrą įstojo A. Auksooriūtė (vadovaujama St. Keinio disertaciją apgynė 2000 m.) ir G. Kavaliūnaitė (tiesa, pastaroji disertaciją rašė ne iš terminologijos srities ir netrukus iš Terminologijos skyriaus išėjo).

TERMINŲ DUOMENŲ BAZĖ

Nuo terminų žodynų rengimo ir skelbimo šiais laikais neatsiejamą informacinę technologiją. Filologiniai tyrimai kompiuterizuoti (tuo metu tai vadinta mokslinių tyrimų *automatizavimu*) pradėti dar praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje tuometiniame Matematikos ir kibernetikos institute (atkūrus nepriklausomybę pervadintas Matematikos ir informatikos institutu¹⁹). Apie terminologinių duomenų kompiuterizavimą ir terminų banko poreikį 1988 m. pradėjo kalbėti anuometinio Lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktoriaus pavaduotojas A. Vanagas (jis netrukus tapo atkurto Lietuvių kalbos instituto direktoriumi), kuris apskritai turėjo minčių dėl plačios terminologijos programos (Urnėžiūtė 2002: 20–21). Matyti, kad terminologų gretose nepriklausomybės pradžioje abejonų dėl terminologinių duomenų banko nebuvo, tai palaikė Kalbos kultūros ir terminologijos skyriui vadovavęs St. Keinys (MT 1991 06 25), net jau anuomet teigė, kad „seniai apie jį šnekama, bet nieko nedaroma“ (TS 1991 12 23). Kryptingos diskusijos pradėtos įsteigtame Terminologijos skyriuje – jau 1992 m. pavasarį surengtas šio skyriaus posėdis vien tik terminų banko kūrimo reikalų klausimu, kuriame kartu dalyvavo Matematikos ir informatikos instituto Mokslinių tyrimų automatizavimo laboratorijos darbuotojai Valentinas Černiauskas (laboratorijos vadovas) ir Vida Žilinskienė (TS 1992 05 11). Posėdyje kalbėta apie ne tik specialistams, bet visai visuomenei reikalingą terminų banką, aptarta galimų šaltinių atranka, būtinumas juos kompiuterizuoti pagal vieną struktūrą ir nutarta „kurti universalią terminologijos duomenų bazę (banką), skirtą plačiajam vartotojui“ (TS 1992 05 11). Sutarta duomenų bazę kurti terminų žodynų pamatu (pradėti nuo technikos ir fizikos terminų), vėliau pildyti terminais iš enciklopedijų, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* (tuo metu jis jau buvo baigiamas kompiuterizuoti), *Terminologijos taisyms* ir kt. 1993 m. tie patys diskutuotojai (dar prisijungė Gediminas Daugėla iš *Mokslo ir technikos* redakcijos) vėl susirinko aptarti terminų banko kūrimo darbų ir kilusių problemų (TS 1993 06 24). Kalbėta apie „termino kortelės struktūrą“, t. y. termino straipsnio sandarą, sutarta terminus kirčiuoti, nurodyti, ar terminas norminis, pateikti tam tikrus jo gramatinius parametrus, klasifikavimo požymius (gimininis, rūšinis, porūšinis) ir kt. Nutarta termino straipsnio struktūrą kurti pagal standartą Lietuvos RST 1115–90 *Terminologijos principai ir metodai*.

¹⁹ Dabar tai Vilniaus universiteto Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų institutas.

Matyti, kad K. Gaivenis tuo metu domėjosi²⁰, kaip panašūs darbai dirbami užsienyje, kas padaryta kitose įstaigose Lietuvoje ir koks terminų bankas mums būtų tinkamiausias. Savo apžvalgą ir idėjas jis pateikė straipsnyje (Gaivenis 1993: 8–11), kuriame pažangiai svarstė, kad terminų banko funkcijos turėtų apimti lietuviškos terminijos inventorizaciją, informacijos mainus su kitais terminų bankais ir kt. Realus postūmis įvyko, kai visų diskusijų ir minėto straipsnio pagrindu Terminologijos skyriuje buvo sudaryta Terminų banko rengimo programa (žr. 3 pav.), kurią 1995 m. patvirtino Lietuvių kalbos instituto Mokslo taryba (MT 1995 03 15). Programoje buvo numatyti darbo tikslai, bazės šaltiniai (galvota ne tik apie terminografijos, bet ir apie terminologinės bibliografijos duomenų kaupimą), terminų paieškos požymiai. Finansavimo klausimai išsprendė, kai Matematikos ir informatikos institute atliekamą darbą 1996 m. pradėjo remti Valstybinė lietuvių kalbos komisija pagal Valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996–2005 metų programą. Terminologai prisidėjo kaip turinio atrankos ir sandaros, terminų paieškos sistemos konsultantai²¹. Tiesa, dėl technologinių kliūčių (programinė terpė iš pradžių nebuvo palanki lietuvių kalbai, trūko šriftų ir pan.) ir sudėtingos, iš dalies į mokslines reikmes orientuotos bazės struktūros darbai buvo baigti tik 2003²² m. Į Matematikos ir informatikos instituto lietuvių kalbos terminų bazę, kitaip vadinamą *Lietuvių kalbos terminynu*²³, iš viso buvo įtraukti atrinktų geriausių 27 terminų žodynų, išleistų 1965–2003 metais ir apimančių įvairias sritis, duomenys. Kuriant šią bazę buvo padėti terminologinių duomenų skaitmeninimo Lietuvoje pagrindai. Bazės galimybės iš esmės

²⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad terminologai ilgą laiką kompiuterių neturėjo. Kaip tik terminų duomenų bazės, posėdyje dalyvavusio V. Ambrazo žodžiais, terminų „kompiuterinio fondo“ kūrimo kontekste 1994 m. pradėta kalbėti apie kompiuterio reikalingumą Terminologijos skyriuje (klausimą iškėlė G. Kavaliūnaitė) (TS 1994 12 12), tačiau, kaip matyti iš 1997 m. Terminologijos skyriaus ataskaitos, pirmąjį kompiuterį skyrius gavo tik 1997 m., jo programas padėjo sutvarkyti ne tik instituto vidaus darbuotojai, bet ir Matematikos ir informatikos institute dirbę terminų duomenų bazės kūrėjai.

²¹ Yra buvę pasvarstymų, kad Matematikos ir informatikos instituto Mokslinių tyrimų automatizavimo laboratoriją, skaitmeninusią terminų žodynus ir kūrusią terminų banką, reikėtų perkelti į Lietuvių kalbos institutą (MT 2000 05 23).

²² Iš pradžių (dar svarstant terminų banko kūrimo programą) galvota, kad per 3 metus terminų bazę galima padaryti prieinamą visuomenei su bent 10 terminų žodynų duomenimis, o vėliau duomenis palaipsniui pildyti (MT 1995 03 15).

²³ Nors šiandien bazė technologiškai pasenusi, įsidiegus reikiamą programinę įrangą ją naudotis galima ir dabar. Plačiau žr. Meškauskienė 2005, taip pat www.terminynas.lt (šiuo adresu galima rasti nuorodas į programas ir bazės terminografinių šaltinių sąrašą). Dalis šios bazės duomenų vėliau buvo perkelta į kitas bazes, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos terminų banką, Integruotų lietuvių kalbos ir rašties išteklių sistemą Raštija.lt.

Terminų banko rengimo programa

Terminų bankų kūrimas svetur ir pas mus

a) p a s a u l y j e dabar veikia apie 40 terminų bankų. Žinomiausi ir moderniausi yra Belgijos, Ispanijos, Kanados, Liuksemburgo, Francūzijos, Suomijos, Švedijos ir kt. terminų bankai. Kai kurie šių bankų turi po kelias duomenų bazines (pvz., Suomijos bankas TEPA turi 4 duomenų bazines: TEPA-1 - didžiausio patikimumo standartizuota terminija, TEPA-2 - terminija, paimta iš žodynų ir neturinti apibrėžimų, TEPA-3 - terminijos naujadarai dar nepatekę į žodynus ir TEPA-4 - įvairūs darbiniai terminų sąrašai). Maskvoje Techninės informacijos, klasifikacijos ir kodavimo mokslinio tyrimo institute veikiantis terminų bankas sudarytas technikos terminų standartų pamatu. Estijoje veikia universalus terminų bankas ESTER. Į šį banką įeina keletas atskirų duomenų bazių, skirtų ne tik terminijai, bet ir bibliografiniam jos šaltinių aprašui;

b) L i e t u v o j e terminų banko nėra. Lietuvos standartizacijos tarnyba pradeda kurti tik standartizuotų terminų duomenų bazę. Ji bus reikalinga terminų standartų rengėjams ir ekspertizų atlikėjams. Be to, rengdami terminų žodynus, specialistai dabar dažnai naudojami kompiuteriais. Pavyzdžiui, į kompiuterius yra įrašytas penkiakalbis radioelektronikos terminų žodynas, aiškinamieji chemijos ir kompiuterijos terminų žodynai, daugiakalbis geologijos terminų žodynas ir kt. Iš viso dabar tokių kompiuterinių žodynų yra apie 10.

Projekto tikslas: parengti terminų banko duomenų bazę, daugumą proporcingai apimančią visas terminijos sritis; šia duomenų baze galėtų naudotis ne tik Lietuvos terminologinės informacijos vartotojai, bet ir užsienio šalių abonentai. Pagrindinis informacijos paieškų būdas - dialogas per displėjų.

liko neišnaudotos, jos aktualumas sumenko, kai 2003 m. gale priimto Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo pagrindu buvo pradėtas kurti Lietuvos Respublikos terminų bankas²⁴ (pildomas nuo 2005 m.). Šis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos iniciatyva įsteigtas bankas pirmiausia yra skirtas administracinėms reikmėms – tai valstybės informacinė sistema teisės aktų terminams tvarkyti, bet ji kartu apima ir mokslo terminiją, joje gausiai skelbiami terminų žodynų duomenys (plačiau žr. Umbrasas 2013, taip pat <http://terminai.vlkk.lt>).

IŠVADOS

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas 1990 m. reikšmingai paveikė įvairias valstybės veiklos sritis. Valstybine tapusi lietuvių kalba palaipsniui ėmė skleistis visame valstybės viešajame gyvenime, įskaitant tas sritis, iš kurių sovietmečiu ji buvo beveik išstumta. Nemažai iššūkių turėta terminologijos srityje, nes pasikeitus valstybės santvarkai ir atsivėrus sienoms teko įvardyti iki tol neaktualias sąvokas. Didėjant lietuvių kalbos galioms didėjo ir terminų tvarkybos poreikis. Lietuvių kalbos institute nuo pat jo įkūrimo 1941 m. buvo skiriamas dėmesys terminų tyrimui ir tvarkybai, o atkūrus nepriklausomybę susiklostė palankios sąlygos čia dar labiau koncentruoti terminologų pajėgas – 1991 m. įsteigiamas savarankiškas Terminologijos skyrius, kuriam vadovauti ima K. Gaivenis. Anksčiau terminologai darbavosi kitų skyrių sudėtyje sudarydami Terminologijos grupę (nuo 1971 m.), o 1989–1991 m. ta grupė buvo Kalbos kultūros ir terminologijos skyriaus, vadovaujamo St. Keinio, dalis.

Triūsas terminų žodynų rengimo darbo grupėse terminologams jau seniai buvo įprastas, o nepriklausomybės pradžioje gausėjant terminografijai šiai veiklai teko skirti dar daugiau dėmesio, juoba kad prie Mokslų akademijos nuo 1971 m. veikusios Terminologijos tarybos veikla tyliai išblėso ir Terminologijos skyrius tapo pagrindiniu terminų žodynų aprobeitoju. Prisidėjo ir terminų standartizacijos reikalai – dar Sąjūdžio laikais nutarta rengti lietuviškus terminų standartus, pirmaisiais nepriklausomybės metais tuometinio Standartizacijos ir kokybės departamento buvo priimtas standartas Lietuvos RST 1115-90 *Terminologijos principai ir metodai* (derintas su atitinkamu tarptautiniu standartu ISO 704-87), prie kurio rengimo prisidėjo Terminologijos skyrius. Nuo 1992 m. skyriuje

²⁴ Kad nesipainiotų dvi duomenų bazės, anksčiau paprastai *terminų banku* vadintai Matematikos ir informatikos instituto duomenų bazei buvo sugalvotas sėkmingas vardas *Terminynas*.

pradėtos daryti terminų standartų kalbinės ekspertizės, į šią veiklą įsitraukė beveik visi skyriaus darbuotojai. Praktinio darbo turėta tiek daug, kad net imta nerimauti, jog jis ima stelbti mokslinį darbą, o pastarasis mokslo institucijai turėtų būti svarbesnis.

Kartu su Terminologijos skyriaus steigimu randasi idėja pradėti leisti tik terminologijai skirtą savarankišką žurnalą *Terminologija* (anksčiau šiai sričiai buvo skiriami pavieniai *Kalbos kultūros* ir *Lietuvių kalbotyros klausimų* numeriai). Jo redaktorių kolegija patvirtinta pačioje 1993 m. pradžioje, tačiau leidinio vizija dar svyravo, pirmasis atsakomasis redaktorius St. Keinys palaikė pusiau mokslinio, pusiau mokslo populiarinamojo leidinio koncepciją (greičiausiai todėl pirmasis žurnalo numeris buvo pavadintas *Terminologijos vagos*), tačiau vėliau redaguojant K. Gaiveniui eita labiau mokslo kryptimi ir ilgainiui šis žurnalas tapo pagrindine terminologų tribūna.

Nuo pat nepriklausomybės pradžios galvota apie kompiuterinių technologijų reikalingumą terminologijos darbe – 1992 m. Terminologijos skyriuje kartu su tuometinio Matematikos ir informatikos instituto darbuotojais pradėta svarstyti terminų duomenų bazės idėja ir sutarta bendromis jėgomis kurti visuomenei skirtą terminų banką. Jau 1993 m. buvo apsispręsta dėl įvairių termino straipsnio sandaros dalykų, o dar daugiau duomenų bazės sandaros ir apimties aspektų numatyta 1995 m. Terminologijos skyriuje parengtoje Terminų banko rengimo programoje. Terminologų konsultuojama, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojama, Matematikos ir informatikos institute rengiama terminų duomenų bazė, vėliau pavadinta *Lietuvių kalbos terminynu*, visuomenei prieinama tapo jau tik XXI amžiuje, o jos duomenys ir kūrėjų įdirbis pravertė kuriant vėlesnes terminų duomenų bazines, įskaitant dabartinį Lietuvos Respublikos terminų banką.

Per pirmuosius keletą metų po nepriklausomybės atkūrimo terminologijos srityje padaryta nemažai tiek terminų tvarkybos, tiek terminų tyrimo aspektais (kaip mokslo ir praktikos derinį galima minėti jau pačioje atkurtos valstybės gyvavimo pradžioje terminologų parengtą *Terminologijos taisyklių* (1992) knygelę). Iš esmės tuo metu Terminologijos skyriuje buvo duotas postūmis terminų žodynų ir standartų vertinimo veiklai, vėliau perimtai Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, padėti koncepciniai kompiuterinių terminų duomenų bazių Lietuvoje pamatai ir sukurta terpė lietuvių terminologijos mokslui.

LITERATŪRA

- Auksoriūtė Albina 2005: Terminologijos darbas Lietuvių kalbos institute. – *Pabaltijo tautų terminologijos problemos ir Europos Sąjunga*: straipsnių rinkinys, atsak. red., sud. A. Auksoriūtė, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 11–20.
- Auksoriūtė Albina 2014: Terminologijos komisijos (1945–1971) veiklos apžvalga. – *Terminologija* 21, 192–208.
- Gaivenis Kazimieras 1993: Keletas pastabų dėl terminijos ugdymo. – *Kalbos kultūra* 65, 4–11.
- Keinys Stasys 2012 [1994]: Lietuvos valstybė, tauta ir kalba. – Keinys St. *Lietuvių terminologijos raida*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 19–28.
- Klimavičius Jonas 2003: Lietuvių terminografija: praeities bruožai, dabarties sunkumai ir uždaviniai. – *Terminologija* 10, 9–32.
- Kniūkšta Pranas 2018: Iš administracinės kalbos darbų patirties. – *Gimtoji kalba* 10, 27–29.
- Lietuvos RST 1115–90 *Terminologijos principai ir metodai*.
- Maslauskienė Renata 2004: Terminų standartizavimas. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos*: straipsnių rinkinys: Kazimierui Gaiveniui atminti, sud. A. Auksoriūtė, atsak. red. St. Keinys, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 256–270.
- Meškauskienė Snieguolė 2005: Matematikos ir informatikos instituto lietuvių kalbos terminų bazė (Lietuvių kalbos terminynas). – *Pabaltijo tautų terminologijos problemos ir Europos Sąjunga*: straipsnių rinkinys, atsak. red., sud. A. Auksoriūtė, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 89–96.
- TT – *Terminologijos taisyklės*, par. K. Gaivenis, A. Kaulakienė, St. Keinys, J. Klimavičius, Vilnius: Mokslas, 1992.
- Umbrasas Alvydas 2013: Lietuvos Respublikos terminų bankas: 10 metų po įstatymo priėmimo. – *Terminologija* 20, 96–122.
- Urnežiuotė Rita 2002: Rengiamas kompiuterinis terminų bankas [pokalbis su dr. V. Černiausku]. – *Gimtoji kalba* 7–8, 20–24.
- VLEe – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2001–2020. Prieiga internete: <https://www.vle.lt> [žiūrėta 2020-09-07].

LITHUANIAN TERMINOLOGY AFTER THE RESTORATION OF THE INDEPENDENT STATE OF LITHUANIA

Summary

The article is dedicated to the 30th anniversary of the restoration of the independent state of Lithuania. It addresses the terminology work accomplished in Lithuania after the restoration of independent Lithuania (with the focus on the first five years). After the independent state of Lithuania was re-established on 11 March 1990, a number of terminological problems came to the fore, as the Lithuanian language was nearly pushed away from certain domains during the Soviet period; terminology was not developed in certain other fields; dictionaries of terms were lacking. The status of Lithuanian as the official language increased the need for the management and research of terms. Political circumstances determined that a separate Terminology Department led by Kazimieras Gaivenis was founded at the Institute of the Lithuanian Language in 1991 (before this date terminologists worked as part of the Terminology Group within other departments). The article focuses on the activities of this department. It sheds light on the circumstances of its establishment, major work, the problems of that time and the plans created for the future.

It was common practice for terminologists to work within the working groups compiling the dictionaries of terms during the Soviet era as well; however, as terminography was growing after the restoration of independence, even more attention had to be paid to this activity, because the Terminology Department became the main body of

approval of the dictionaries of terms. What is more, the issues of standardization of terms had to be solved – it was decided to prepare Lithuanian terminology standards; in 1990, the standardization authority of that time adopted Lithuanian Standard RST 1115-90 *Terminologijos principai ir metodai* (it was harmonised with the respective international standard ISO 704-87 *Terminology work – Principles and methods*); the Terminology Department also contributed to its development. Starting from 1992, the linguistic expertise of terminology standards was organised at the department. There was so much practical work to do that it was already worried that it would soon overshadow scientific work.

The establishment of the Terminology Department gave rise to the idea to publish *Terminologija*, an independent research journal dedicated to terminology exclusively. Its first editorial board was approved at the start of 1993, but the vision of the publication was not yet completely clear; the first editor-in-chief, Stasys Keinys, favoured the concept of the journal which would be written in half-scientific and half-popular-science style; however, later, with Kazimieras Gaivenis as the editor-in-chief, the journal took the direction of science.

Right from the start of independence, the inclusion of computer technologies in terminology work was on the agenda; it was in 1992 when the idea of the term database was first conceived at the Terminology Department in collaboration with the workers of the Institute of Mathematics and Informatics of that time, and it was agreed to jointly create the term bank intended for public use. A decision on various term-entry composition related issues was made as soon as 1993; even more aspects pertaining to the composition and scope of the database were provided for in the Program on the Development of the Term Bank developed at the Terminology Department in 1995. Advised by terminologists and financed by the State Commission of the Lithuanian Language, the first large-scope database of Lithuanian terms was created at the Institute of Mathematics and Informatics (it was made public in the 21st century). The experience gained in the process aided the authors in creating other term databases, including the contemporary Term Bank of the Republic of Lithuania.

Gauta 2020-09-07

Alvydas Umbrasas
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas alvydas.umbrasas@lki.lt